

Építészet és dráma

A felszabadult, kreatív hangulat keresése nyomában

BME Építőművészeti Doktoriskola | Egyéni Kutatás

Tematikus év témaköre:	Építészet és oktatás
Egyéni kutatás fókusza:	Manuális technikák a térbeli gondolkodás fejlesztésében
Részfeladat:	Drámapedagógia és építészképzés
Témavezető:	Vincze László DLA
Konzulensek:	Nagy Márton DLA Kerékgyártó Béla
Készítette:	Ónodi Bettina HNPPY5
Kelt:	Budapest, 2016.04.10.

Építészet és dráma

A felszabadult, kreatív hangulat keresése nyomában

Az alkotás körülményei, a hangulat szerepe

Az alkotás egyedi dolog. Az idő visszafordíthatatlansága miatt egy alkotási folyamat megismételhetetlen. Az egyszemélyes alkotás már nem csak egyedi, de személyes is. Közben a létrehozott műbe, legyen az egy dallam, egy firka a lap sarkán, egy agyaváza, vagy egy szonett, sokszor észrevétlenül belecsempésződik az alkotó világából egy kis darab. Ez a részlet annál személyesebb, minél inkább szükséges hozzá a készítő tehetsége, egyénisége. Egy virágkoszorú összefonásakor viszonylag kevésbé fontos a készítő személy ügyessége, hiszen ha valaki megtanulja a fonás szabályát, és azt helyesen alkalmazza, inkább az alapanyag frissességén múlik az elkészült mű bája. De egy Móricz novella a szerző életútja, jelleme, élményei, tapasztalatai nélkül egy esemény száraz, üres leírása lenne. Építészeti tervezés során sokszor vagyunk kénytelenek gondolatainkat skiccekben, rajzokban, vagy tér-tömeg modelleken vizsgálni, hogy visszacsatolást szerezhessünk állításaink igazáról, vagy egyszerűen megfogjuk azt a hangulatot, amit az adott terv kapcsán belső szemünkkel elképzelünk. Ekkor, főként a síkra vetítés, rajzolás során gondolataink ábrázolása mellett ügyességünk, térlátásunk, absztrakciós készségünk is tetten érhető. Emellett nem elhanyagolható a hibázás rémisztő lehetősége, melyet minden alkotási folyamat természetesen magában hordoz. Az alkotás személyessége, a tehetség vagy készségek kivetülése ha tudatosul, sokak számára ijesztő lehet. Egy introvertált személyiségtípus ettől a megnyilvánulástól a teljesítés nyomása alatt begörcsölhet, ami az alkotó folyamatra kártékony hatással lehet. Ez némiképp ellensúlyozható különböző praktikákkal, ha minden más körülményt kizárva csak az alkotásra koncentrálunk. Ez nyilvánvalóan nagyon nehéz és eléréséhez szükséges egyfajta nem is fizikai, inkább lelki környezet, atmoszféra, mely kötetlen, öngerjesztő, sőt inspiratív, még a folyamatot is előre lendíti. Ez a kreatív hangulat. Mindannyian tapasztaltuk valószínűleg ennek jótékony hatását, mikor gondolataink egy dolog köré összpontosulva önmaguknak voltak fokozói. Szerencsére vannak olyan személyiségtípusok, akik szívesen vállalják, sőt, szeretik a többi ember előtti megmutatkozást. Ők például a színészek. Egy előadás előkészítésekor számukra is szükség van a felszabadult, termékeny lelkiállapot megteremtésére. Így akár az ő személyes jelenlétük, segítségük bevonásával módszereiket megfigyelve, párhuzamokat keresve elleshetők olyan praktikák, melyek az alkotást elősegítő hangulat megteremtésére szolgálnak. Részben ezzel foglalkoznak a drámapedagógia és a művészetpedagógia egyes területei, melyek olyan eszközöket próbálnak alkalmazni kreatív pedagógiai célokra, mint például a mozgás, tereink vagy saját testünk szokatlan használata.

Pedagógiai ismereteink, látókörünk szélesítése céljából 2016. március 09-én a Budapesti Műszaki Egyetem Építőművészeti Doktori Iskola meghívott vendége volt Horváth Tőreki Gergely koreográfus, szinkronsínész, a soproni IS (ImproSopron¹) improvizáció színház alapítója, aktív tagja. Tőle kértük, tapasztalatai alapján segítsen minket olyan drámapedagógiai módszerek megfogalmazásában, melyek az építészképzés során a különböző alkotásközpontú gyakorlati órákon felhasználhatóak mind a diákok, mind a tanárok számára. Alapvetésünk, hogy a kreatív alkotások létrejöttének alapja a fentebb leírt felszabadult hangulat. A célunk tehát az óra megszokott rendszerének újraértelmezése művészetpedagógiai, drámapedagógiai elvek alapján, és az órán résztvevők felszabadítása, ellazítása, kreatív alkotói légkör megteremtése. Ez fontos, aktuális téma nálunk az egyetemen, ahol sokszor nehéz ennek az állapotnak az elérése, ami megnehezíti a közös munkát a diákokkal és egymással is. A téma interaktív jellegéből adódóan

¹ <https://www.facebook.com/improsopron/> (utolsó letöltés: 2016. április 10.)

Gergőtől nem előadást hallhattunk az improvizációs gyakorlatok előnyeiről, hanem konkrét példák mentén, bőrrünkön tapasztalhattuk a megismert tudományterület hangulatteremtő erejét. Teljes bizonyossággal mondhatom el, az óra remek hangulatban telt. Mindeközben széles skáláját próbálhattuk ki azoknak a feladattípusoknak, melyek alapján elindulva az építészképzésre is kiterjeszhető lenne ez a pedagógiai irányzat. A következőkben a drámapedagógiai alapvetések megismerése mellett az órán átéltek segítségével próbálom a legfontosabb tanulságokat kiemelni, melyek alapján az építészképzésbe való beépülés lehetőségei relevánsnak bizonyulhatnak.

A drámapedagógia és drámajáték

„A drámapedagógia a pedagógia művészete”

Móka János

A *drama* görög szó jelentése tenni, cselekedni. A *pedagógia*, szintén görög eredetű, komplex jelentésű szó, mely neveléstudományt, illetve nevelési gyakorlatot is jelent. E két szó összetétele egy olyan tudományág, pedagógiai irányzatot takar, mely a nevelési gyakorlatban a cselekvésre, illetve cselekedtetésre fekteti a hangsúlyt. A Pedagógiai Lexikonban Gabnai Katalin a következőképpen írja körül a drámapedagógia fogalmát: A drámapedagógia egy olyan „művészetpedagógia irányzat, amely a dráma és a színház eszközeit sajátos módon használja a nevelésben. Gyakorlatokkal és játékokkal segíti a valóság átélését, az emlékek megőrzését, a figyelem fejlesztését, az alkotás szabadságával való megismerkedést, s ezen keresztül a csoport és az egyén fejlődését. A megismerés örömetől a kifejezés, az élménymegosztás öröméig juttatja el a határozott célt szolgáló gyakorlatokban és a drámajátékokban résztvevőket. (...) Mindig csoportban történő, de személyre szóló készségfejlesztő munkát valósít meg, mely különböző korosztályoknál is alkalmazható.”²

Magyarországon az 1970-es években indult el Mezei Éva vezetésével az a mozgalom, melyre a mai drámapedagógia meghonosításaként tekintünk. Ő olyan foglalkozásokat alkalmazott pedagógiai munkássága során, melyek dramatikus improvizációra, drámajátékokra épültek. Ezekből kiindulva, a módszertan segítségével a tananyag átadása élményszerűbb, átélhetőbb, a tapasztalatszerzés örömet és erejét használja. A hagyományos színjátszással szemben a nevelőmunkára koncentrálódik a hangsúly. Azóta már tudjuk, a drámapedagógia bevonása nem csak a gyerekek nevelése szempontjából fontos, az óraadók munkáját is segíti. Az óra menetébe bevonja a tér adottságait, fejleszti a tanárok problémamegoldó, empátikus, kommunikációs készségeit. Rengeteg típusú gyakorlat összegyűlt az évek során, melyek specifikusan használhatók az oktatás különböző területein (pl. reál tárgyak, humán tárgyak, nyelvi tárgyak, stb.) A drámapedagógia alkalmazása többnyire elemi vagy középiskolai oktatásban jellemző, de feltételezhető, az felsőfokú művészeti képzések során is számtalan pozitív hozadéka lehet. Erre mutat rá Gabnai Katalin is Drámajátékok³ című munkájában, ahol a szerző a módszer kreativitásfejlesztő szerepét vizsgálja. Állítása szerint, ha egy gyermek megérti, elsajátítja a kreatív improvizálás képességét, praktikáit, ezekkel élve a saját alkotóképességét fejleszti, s veleszületett képességei az improvizációs, asszociációs folyamatok mentén kreativitássá fejlődnek. A kreativitás az élet sok területén alkalmazható, fejlesztésével alkalmazási köre is bővíthető. Erika Landau A kreativitás pszichológiája⁴ című művében így fogalmaz: „Ha egy gyermekben érzékenység alakul ki az anyagokkal és ezek sajátosságaival szemben, ha a gyermek nyitott a külvilág felfogására, és a felfogott dolgokat egymással kapcsolatba hozza, akkor idővel ezeket a képességeket más területeken is megtanulja alkalmazni.”

² Báthory Zoltán –Falus István: *Pedagógiai Lexikon, I. kötet*. Keraban Kiadó, 1997., 305.

³ Gabnai Katalin: *Drámajátékok – Bevezetés a drámapedagógiába*. Helikon Kiadó, 2001.

⁴ Erika Landau: *A kreativitás pszichológiája*. Tankönyvkiadó, 1973. - hivatkozik rá Gabnai Katalin: *Drámajátékok*. Helikon K., 2001., 20.o.

A szerdai alkalmon meghívott vendégünk s egyben gyakorlatvezetőnk Gergő, az improvizáció jelentőségét domborította ki, személyes szakértelme alapján. Az óra alatt megtapasztalhattuk, a dramatikus improvizáció során asszociációs készségeink kerülnek előtérbe, kreatív képességeink továbbfejlődése mellett. Mindez nem csak a diákok készségfejlesztése során lehet lényeges, az is elmondható, egy-egy ilyen asszociációs gyakorlat alatt a csoportszellem is alakul, együttműködési és empátikus képességeink is aktivizálódnak. Gabnai Katalin így fogalmaz: *„A rögtönzés megköveteli, hogy megtaláljuk saját énünket és ezt az ’ént’ szembeállítsuk a külvilággal.”*⁵ Gergő segítségével körülbelül 10-12 drámás játékot próbálhattunk ki az óra folyamán. Az óra elején kérésünkre, főként hangulatteremtő, ellazító gyakorlatokat ismerhettünk meg, de végül rögtönzőképességünk használatára, fantáziánk megmozgatására is sor került. Legélvezetesebbek a komplexebb, csoportból építkező feladatok voltak, mikor egymás improvizációjából és gondolataiból hoztunk ki egy közös történetet, ha úgy tetszik, közös alkotást. Bár fizikai értelemben vett alkotásra nem került sor idő szűkében, ilyen jellegű feladatokról is szó esett, melyek akár rajzi, akár egyéb manuális foglalkozásokon hasznosnak bizonyulhatnak. A kipróbált gyakorlatokat a következő csoportosításban foglalhatjuk össze a Debreczeni Tibor drámapedagógus által felállított rendszer⁶ szerint:

1. **Kapcsolatteremtő játékok:** Csoportalakítás, bevezetés. Adott tankör esetén a csoport tanulói jó esetben ismerik egymást, viszont 2-3 kisebb csoport kialakítása esetén a csoportkohézió, összetartás kialakulásának első lépése.
2. **Lazító gyakorlatok:** Kétféle típusa ismert, egyrészt az élénkítő, serkentő, figyelemfelkeltő gyakorlatok, valamint az ellazító, együttműködést elősegítő gyakorlatok. A foglalkozás nyitógyakorlatait értjük alatta, feszültségoldó, hangulatteremtő hatása mellett a figyelem irányításában is szerepet játszanak.
3. **Koncentrációs gyakorlatok:** A kreativitás az érzékeléssel kezdődik. Kreatív foglalkozások alkalmával a térérzékelés során ezeknek a mozgás- látás- halláskoncentrációs képességeket megmozgató ritmus és dinamikai gyakorlatok alkalmazása segíthet az érzékelés összpontosításában,. Szintén az óra elején alkalmazandóak, de már konkrétan az alkotó munkára való felkészítés alapján meghatározandó a koncentrálandó érzékelési terület
4. **Mímes improvizatív helyzetgyakorlatok:** Olyan helyzetgyakorlatok, mely valamely téma körüljárásában az asszociációs képességeink beindításával egy probléma megoldására irányul. Lehet akár kétfőstől egész nagycsoportos feladatként is alkalmazni, problémára szabottan. Kommunikációs, problémamegoldó készségeket aktivizál.
5. **Mímes-szöveges improvizatív gyakorlatok:** Ebbe a csoportba tartoznak a fantáziafejlesztő- és élethelyzet gyakorlatok, melyek kreatív területek komplexebb megmozgatásával, vegyítésével érik el a kívánt célt.

Ez utolsó két csoportnál fontos, törekedni kell a fokozatosság elvére, az egyszerűbb, nagycsoportos feladatoktól érdemes a személyes, egyedi alkotások felé vezetni a foglalkozást. Tapasztalataink alapján elmondható, ezeknél a feladattípusoknál a közösségi együttgondolkodás egyrészt segít a kreatív hangulat elérésében, inspiráló hatással van mind a csoportra, mind az egyénre, és végül az egyéni munka, szereplés, alkotás is sokkal felszabadultabban jöhet létre. Az óra mindannyiunk számára emlékezetesre sikerült. Mindannyian megtapasztalhattuk a megszokottból kimoszított, változatos óra előnyeit, fantáziánk ekképpen rég nem használt területeinek felélénkülését.

⁵ Gabnai Katalin: *Drámajátékok – Bevezetés a drámapedagógiába*. Helikon Kiadó, 2001., 120.

⁶ Debreczeni Tibor: *Kreatív játékok – pedagógusoknak és gyerekeknek*. Budapest, 1980.

Tanulságok összegzése, a jó hangulat és a hiba „varázsa”

A Gergő által vezetett szerdai alkalmon még egy, számomra kiemelt fontosságú gondolat előkerült. A hiba jelentősége, pozitív értelmezésének szerepe. Ha alkotói hangulatról, alkotásról beszélünk, nem elhanyagolhat a hibázás lehetősége által okozott belső feszültség figyelembevétele. Alapvető tulajdonságunk, hogy nem szeretünk hibázni. Egy olyan komplex tevékenységnél, mint az építészeti tervezés, alkotás (amely alatt Cságoly Ferenc Tanár Úr szavaival élve, folyamatos önarcképet rajzolás, önkifejezés) ennek az esélye elkerülhetetlen. Nagypapám sokszor ismételte, amikor gyermek voltam: „Fiam, az okos ember a más kárán tanul, a buta pedig a sajátján, ezt jól jegyezd meg.” Megjegyeztem, de sajnos alkalmazni nem tudom. Egrészt valóban okos az ember, aki tud más hibáján tanulni, mert képes megfigyelni, és a tapasztalatait ésszerűen felhasználni. Ez nagyon fontos. De nincs olyan ember, aki saját maga ne követne el soha ballépéseket. Erre utal a Goethe idézet is: *“Amíg az ember törekszik valamire, hibázik is.”* De az író szavaiból, érezhetően egyfajta pozitív kicsengés társul a hibázás folyamatához. Az improvizációs drámajáték számol a hibázás lehetőségeivel, sőt, használja azokat. Körülbelül második, ellazító gyakorlatunk közben lettem figyelmes arra az elgondolkodtató megjegyzésre, amiben Gergő azt fejtette ki, játék közben megfigyelhető, ha valamelyikünk hibázik, elmosolyodunk, akár el is nevethetjük magunkat. Valóban így volt, ez felkeltette érdeklődésem. Később elmagyarázta, ez egy reflex a részünkről, de nincs benne hátsó szándék, ugyanis nem a hibázó személyt nevetjük ki, hanem magát a hibázás tényét konstatáljuk, a kialakult helyzetet találjuk komikusnak. Ez a való életben, nem játékkörülmények között szinte elképzelhetetlen. Egy olyan ellentmondás, amit viszont ha lehet, kezelni kell. A hibáktól félünk, épp ez sokszor a gátja a cselekvésnek, például a rajzolásnak, gondolataink rögzítésének. Az oktatási gyakorlatok során a hiba jelenségét megértetni és elfogadtatni a diákok számára kulcsfontosságú lehet. Külön izgalmas, hogy a hibázás esélye egyéb lehetőségek feltárásában is fontos szerepet játszhat. Egy másik, komplex improvizatív csoportfeladat erre próbált rávilágítani, mikor a csoport a hibáin keresztül vezet el egy személyt a probléma megoldásához. Erről Szabó-Thalmeiner Noémi PhD így ír a drámapedagógia kapcsán:

„A drámapedagógia legfontosabb értéke a foglalkozások légkörében, hangulatában rejlik. Ha feltétel nélküli elfogadást, támogatást érez a gyerek akkor már elnyertük bizalmát. E módszer alapfeltétele tehát a bizalom. Itt szabad tévedni, nincs elmarasztalás. A gyerekek oldottan, bátrabban kérdeznek. Lehet hibásat mondani, mert az indoklás során mindenki magától jön rá a helyes megoldásra.”⁷

Építészetre fordítva a tapasztaltakat, értelmezhetőek azok a tanulságok, melyeket érdemes lenne megfontolni, alkalmazni az építészképzés alkotásközpontú gyakorlatai esetén. Egrésztől a felszabadult hangulat megteremtésének eszközei rendelkezésre állnak, építészeti gyakorlatokra „testre szabás” után használhatónak bizonyulnak. Mivel a tervezés lényege az ötlet megszületése, s ennek legtermékenyebb fejlesztő közege a próbálkozások, kísérletezések talaja, a közben tapasztalt hibák elfogadásával, új utak, lehetőségek meglátásával a diákok kreatív képességeinek fejlesztését segíthetjük elő.

Ónodi Bettina

Kelt: Budapest, 2016. április 10.

⁷ Szabó-Thalmeiner Noémi PhD: Drámapedagógia - Tanulmányi útmutató az óvó-tanítóképző szak III. évfolyama számára